

Is het einde van het monetaristische beleid in het Verenigd Koninkrijk in zicht?

PROF. DR. G. VANDEWALLE*

Het recente monetaristische beleid

De regering van mevrouw Thatcher heeft tot heden een economisch beleid gevoerd dat hoofdzakelijk was gericht op het verlagen van het inflatiepercentage. Daarbij wordt uitgegaan van de theorie van Milton Friedman, dat een groei van de geldhoeveelheid die gepaard gaat met prijsstijgingen ertoe leidt dat de diverse bevolkingsgroepen nog een sterkere prijsstijging voorzien. Om de nadelige weerslag van zo'n toekomstige prijsverhoging op hun reëel inkomen te compenseren zijn zij geneigd procentuele verhogingen te eisen (b.v. in de vorm van hogere winstmarges of lonen), die het huidige inflatiepercentage overtreffen. Zo bewerkstelligen ze een versnelling van de prijsstijging, m.a.w. er is sprake van „self-realizing expectations”¹⁾.

Om dit te voorkomen moet de overheid de expansie van de geldhoeveelheid binnen nauwe grenzen terugdringen, zodat de diverse sociale groepen een reden hebben om aan te nemen dat in de toekomst de prijzen minder vlug zullen stijgen dan tot heden het geval was. Ze zullen dan met procentueel kleinere verhogingen van hun nominale inkomens dan het huidige percentage van de prijsstijging genoegen nemen en zo zal de inflatie geleidelijk tot stilstand kunnen worden gebracht.

Om de expansie van de geldhoeveelheid af te remmen, gebruikte de Bank of England tot 1980 vier instrumenten²⁾. Twee zijn daarna niet meer toegepast.

Sedert 16 januari 1980 zijn de banken en financieringsinstellingen niet langer verplicht een klein percentage (van september 1979 tot 16 januari 1980, 2%) van hun deposito's minder dan twee jaar bij de Bank of England te beleggen, m.a.w. het systeem van de „special deposits” is tijdelijk opgeheven. Bovendien hoeven de banken sinds 16 juli 1980 ook geen „supplementary special deposits” meer bij de centrale bank te beleggen wanneer de groei van hun deposito's op termijn een bepaald toegelaten stijgingspercentage overtreft. De z.g. „corset” wordt hierdoor buiten werking gesteld. Alleen het stelsel van de verplichte

reserveratio en de open-marktpolitiek blijven beschikbaar om een overmatige expansie van de geldhoeveelheid tegen te gaan.

De felle stijging van de prijzen tijdens het tweede halfjaar van 1980 en het eerste halfjaar van 1981 had ten gevolge dat de behoefte aan geld in sterke mate toenam. Hierdoor ontstond een zekere deflatie, hoewel de overheid de expansie van de geldhoeveelheid minder afremde dan voorzien.

In de lente van 1981 hadden de banken herhaaldelijk te kampen met een tekort aan liquiditeiten. De centrale bank was verplicht ze te hulp te komen om een overmatige afremming van de economische groei door te hoge rentevoeten te voorkomen. De centrale bank gebruikte hiertoe twee middelen:

- a. het verlagen van de verplichte reserveratio's. Tijdens de geldschaarste van februari-april 1981, die voortvloeide uit grote betalingen van de particuliere banken aan de overheid (o.m. belastingbetalingen op olie-inkomsten en de aankoop van obligaties) verlaagde de centrale bank met ingang van 2 maart 1981 de verplichte reserveratio van 10 tot 8%. Hierdoor kwamen geldmiddelen van de banken vrij die ze konden aanwenden voor hun lopende betalingen. Het betrof evenwel slechts een tijdelijke maatregel en reeds op 30 april 1981 werd het verplichte percentage weer op 10 gebracht³⁾;
- b. het aankopen van wissels in het bezit van particuliere banken. Dit geschiedde op twee manieren:

1. door aankoop van wissels met een beperkte looptijd (overwegend bankaccepten disconteerbaar door de bank);
2. door aankoop van wissels met langere looptijd, doch met de verplichting voor de cederende bank de betrokken wissel na een bepaalde tijd terug te kopen („purchase and resale agreements”).

Wanneer door het grote tekort aan liquiditeiten de „discount houses” op de daggeldmarkt niet voldoende middelen konden opnemen om in hun behoeften

voor het disconteren van wissels te voorzien, kocht de centrale bank wissels op van deze huizen tegen een hogere intrestvoet dan haar minimale leenratio („minimum lending rate”). Vanaf 20 augustus 1981 deelde de bank geen minimale leenratio meer mede, in de hoop dat ze zo, door de werking van de vrije markt, aan een stelselmatige verplichting haar minimale leenratio te verhogen, zou kunnen ontsnappen. Dit bleek een vergissing, en van 14 september 1981 af zag de Bank of England zich, om een verdere daling van de koers van het pond sterling tegen te gaan, verplicht alle aanbod van wissels tegen lagere discontovoeten van „discount houses” af te wijzen en deze huizen uit te nodigen geld uit te lenen tegen 13,25%. Dit op zijn beurt zette de handelsbanken ertoe aan hun debetintrestvoeten te verhogen tot 14%⁴⁾. Zo werd een afvloeien van kortetermijnkapitaal naar de Verenigde Staten, waar de intrestvoeten tot rond de 18% opliepen, tegengegaan, maar dat ging ten koste van de economische ontwikkeling, die reeds door het gevoerde monetaire beleid tijdens de vorige jaren in sterke mate was afgeremd.

De resultaten van het monetaire beleid

Mevrouw Thatcher had beloofd door haar monetaire beleid de inflatie terug te dringen tot een jaarlijks percentage van onder de tien. Ze is hierin nog niet geslaagd. In september bedroeg de stijging van de kosten van het levensonderhoud, berekend op jaarbasis, 11,5%. De deskundigen voorzien ook voor het einde van het jaar geen lager inflatiecijfer. In de herfst van vorig jaar verminderde de inflatie, maar de daling van de wisselkoers van het pond sterling ten opzichte van andere valuta in de winter van 1981, leidde tot een forse stijging van de importprijzen van grondstoffen en versnelde opnieuw de algemene prijsstijging.

De regering slaagt er trouwens niet in de groei van de geldhoeveelheid binnen de gestelde normen terug te dringen. Tot midden augustus 1981 groeide de geldhoeveelheid in brede zin (sterling M_3) met 17% per jaar, terwijl het bruto binnenlandse produkt tegen lopende

*Hoogleraar Economie aan het Rijksuniversitair Centrum te Antwerpen en de Rijksuniversiteit Gent.

1) The performance of the economy - past and future, *Cambridge Economic Policy Review*, april 1981, blz. 13.

2) Zie G. Vandewalle, Anderhalf jaar monetaire en fiscale politiek in Groot-Brittannië, *ESB*, 5 november 1980, blz. 1229.

3) Bank of England, financial review, *Quarterly Bulletin*, juni 1981, blz. 171.

4) New bands but the same old tune, *The Economist*, 19 september 1981, blz. 91.

prijzen slechts met 10% toenam 5). Dit gaat volledig in tegen de behoefte de inflatie af te remmen door een beperking van de expansie van de geldhoeveelheid. Deze ontwikkeling is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de vrij grote tekorten op de begroting. Mevrouw Thatcher is er namelijk niet in geslaagd haar ministers er toe te brengen de uitgaven van hun departementen drastisch te verminderen. Dit vindt volgens *The Economist* zijn oorzaak in de verkeerde aanpak van het hele financiële beleid bij het begin van haar ambtsperiode. Zij heeft onmiddellijk een aantal beloften aan Tory-gezinde groepen willen realiseren, zoals een drastische vermindering van de belastingen op de hoogste inkomens, een aanzienlijke verhoging van de wedden van politie, leger en hogere ambtenaren, een aanpassing van de prijzen betaald aan de landbouwers enz., kortom allerlei zaken die hebben geleid tot een toename van het begrotingstekort van de overheid. De ministers aan wie de taak werd opgedragen in hun departement besparingen door te voeren, werden hierdoor aangemoedigd om zoveel mogelijk weerstand te bieden. Waarom moesten zij zich impopulair maken indien andere collega's cadeaus mochten uitdelen?

Ook in haar strijd tegen de tekorten van de genationaliseerde bedrijven moest ze regelmatig toegeven. De dreiging met algemene staking van de mijnwerkers dwong haar af te zien van het sluiten van niet-rendabele mijnen, en de bedreiging van de directie van British Leyland de productie stop te zetten, verplichtte haar aan dit genationaliseerde bedrijf verscheidene miljoenen ponden sterling toe te staan. Ook de poging van de regering de pensioenen gedeeltelijk los te koppelen van de kosten van het levensonderhoud verwekte zo'n reactie dat ze verplicht was ook op dit punt het hoofd in de schoot te leggen 6).

De ergste nederlaag leed mevrouw Thatcher evenwel in het geval van de British Steel Corporation. Ze had voorzien dat voor het fiscaal jaar 1980/1981 de genationaliseerde bedrijven globaal beschouwd geld aan de schatkist zouden opleveren in plaats van, zoals voorheen, geld te kosten. Hierbij rekende ze vooral op de winsten van de British National Oil Corporation (BNOC). Deze behaalde inderdaad in 1980 een winst van £ 309 mln., tegen £ 77 mln. in 1979. Terzelfder tijd bleek dat de British Steel Corporation wegens de ineenstorting van de prijzen op de staalmarkt voor 1980/1981 geen £ 450 mln. nodig zou hebben om haar verplichtingen na te komen, maar £ 1,1 mrd.: meer dan drie maal de winst van de BNOC 7).

Alle genationaliseerde bedrijven bereikten slechtere resultaten dan ze had gehoopt door de algemene recessie in de Britse industrie. De staalnijverheid verkocht minder staal wegens de recessie in de autonijverheid en de scheepsbouw, de steenkolenmijnen verkochten

minder cokes wegens de slechte gang in de staalnijverheid, en de Britse spoorwegen vervoerden minder steenkolen, cokes en staal wegens de teruggang in al die industrieën. Het verliep met de genationaliseerde bedrijven als in Shakespeare's toneelstuk Richard III. Elke bode die het staatshoofd bereikte, bracht slecht nieuws 8). De regering werd hierdoor gedwongen veel meer te lenen dan ze zich had voorgenoemen. In 1980/1981 bereikte de „public sector borrowing requirement” (het globale door alle overheden te lenen bedrag), een omvang van £ 13,5 mrd., tegen een projectie van slechts £ 8,5 mrd. in de begroting van 1980. Het werkelijke tekort overtrof het geplande tekort dus met meer dan 50% 9). Mevrouw Thatchers politiek had hierdoor een ongunstige weerslag, zowel op de werkgelegenheid als op het prijsverloop.

De aangekondigde drastische beperkingen van de overheidsuitgaven leidden ertoe dat de ondernemers hun investeringen beperkten omdat ze een daling van de bestedingen voorzagen. Dit had tot gevolg dat, ondanks de stijging van het nationale inkomen in 1979/1980 (door de stijging van de olieprijs en van de olie-uitvoer), er geen verhoging plaatsvond van de investeringen. Dit moest leiden tot een grotere import omdat de productiecapaciteit niet evenredig met de grotere vraag naar consumptiegoederen werd uitgebreid. De Britse producten werden meer en meer van de Britse markt verdrongen door buitenlandse producten. In de periode 1979-1981 steeg de particuliere consumptie in reële termen jaarlijks met 0,6%, de overheidsconsumptie met 0,8%, maar de investeringen in vaste activa namen af met 6,3%, en de industriële productie (olie-industrie buiten beschouwing gelaten) met 8,1% 10). Het aandeel van de import in de binnenlandse uitgaven nam tijdens die periode toe met gemiddeld 2,2% per jaar 11).

Meer dan een miljoen arbeidsplaatsen zijn van juli 1979 tot juni 1980 verloren gegaan, en in dezelfde periode is de omzet van de industrie gedaald met 17% 12). Het is moeilijk het aantal werklozen precies te bepalen omdat de gehuwde vrouwen die zich niet tegen werkloosheid hebben laten verzekeren geen vergoeding ontvangen, en hierdoor in de regel niet in de werkloosheids-cijfers zijn opgenomen. Volgens een schatting van de Britse vakbonden was er aan het begin van de zomer een tekort van 3.373.000 arbeidsplaatsen. De werkloosheid die voordien alleen hoge cijfers bereikte in de oude industriegebieden van Centraal- en Noord-Engeland is nu ook in sterke mate toegenoemen in het zuiden en zuid-oosten van het land, dat voorheen weinig werkloosheid kende. In het zuid-oosten waren er aan het begin van de zomer 1981 14 werklozen per vacante betrekking tegen een landelijk gemiddelde van

27 werklozen per vacature 13).

Bij de vorige parlementsverkiezingen van mei 1979 stemden zuidelijk en zuid-oostelijk Engeland massaal voor de conservatieve partij, omdat de meerderheid van de bewoners van deze streken het beu waren hoge inkomstenbelasting te betalen waarvan een groot deel door de Labourregering werd aangewend om kreupel ondernemingen in de oude industriegebieden van Centraal-Engeland, Noord-Engeland en Schotland op de been te houden. Ze voelden zich evenwel bedrogen want nu worden ook zij met werkloosheid bedreigd en van de beloofde belastingvermindering is, uitgezonderd voor de zeer hoge inkomens, niets terecht gekomen. Met het indienen van zijn begroting voor 1981-1982 heeft de minister van Financiën, sir Geoffrey Howe, juist bepaalde indirecte belastingen verhoogd, en geweigerd de belastingchalen aan te passen bij het inflatiepercentage, m.a.w. ook de druk van de directe belastingen werd verzward. Het was het enige middel om het financieringstekort van de overheid te verlagen en aan het beloofde restrictieve monetaire beleid enige geloofwaardigheid te geven. Deze maatregel verhoogt evenwel niet de populariteit van de regering. Deze is gedaald tot een tot nog toe ongekend dieptepunt.

Tot de lente van 1981 kon mevrouw Thatcher erop rekenen dat de doorlopende strijd tussen rechter- en linkerleugel in de Labourpartij het voor deze partij onmogelijk zou maken bij de volgende verkiezingen een efficiënte campagne te voeren. Sedert de oprichting van de Social Democratic Party (SDP) op 26 maart 1981 is de situatie evenwel gewijzigd. Hierop wordt in de volgende paragraaf verder ingegaan.

De recente politieke ontwikkeling

Bij de oprichting van de SDP in maart 1981 was het niet erg duidelijk hoe uit

5) Bank of England, Main economic and monetary developments, *Quarterly Bulletin*, september 1981, blz. 324.

6) Thatcher at mid-term. When the spending battle was lost, *The Economist*, 10 oktober 1981, blz. 27.

7) BNOC profits quadrupled to \$ 309 in last year, *Financial Times*, 25 april 1981, blz. 1.

8) Nationalised industries, black hole, *The Economist*, 29 november 1980, blz. 23 en British Steel, Mac makes good *The Economist*, 26 september 1981, blz. 32.

9) Bank of England, Economic commentary, *Quarterly Bulletin*, maart 1981, blz. 6.

10) The performance of the economy - past and future, *Cambridge Economic Policy Review*, april 1981, blz. 9.

11) Idem, blz. 11.

12) Is slimmer fitter, *The Economist*, 4 juli 1981, blz. 13.

13) P. Routledge, Grande Bretagne: Encore plus grave que l'inflation, *Le Monde*, 2 juni 1981, blz. 24.

deze afsplitsing van de Labourpartij ooit een grote partij kon ontstaan. De vakbonden, die de grote geldschietsters zijn van de Labourpartij, hielden zich afzijdig, de lokale organisaties van de Labourpartij bleven alle de oude partij trouw. De DDP kon alleen rekenen op de aantrekkingskracht van haar leiders en meer bepaald van Roy Jenkins en Shirley Williams.

De recente poging van Anthony Benn om met het vice-voorzitterschap van de Labourpartij ook de feitelijke opvolging van haar leider Michael Foot te verwerven, heeft evenwel de zaken grondig gewijzigd. Harold Wilson heeft herhaaldelijk verklaard dat hij Benn beschouwt als een onrijpe politicus, die geen zin heeft voor de realiteit. De Britse pers heeft niet nagelaten deze verklaring dik in de verf te zetten. Benn wordt aan het publiek voorgesteld als een gevaarlijke fanaticus die, indien hij aan de macht komt, door radicale hervormingen de Britse economie volledig zal ontwrichten. Het is in die omstandigheden uitgesloten dat de Labourpartij onder de leiding van A. Benn bij de volgende verkiezingen een parlementaire meerderheid zou behalen. Vele vroegere aanhangers van Benn hebben dit begrepen en drongen er bij hem op aan zijn kandidatuur voor het vice-voorzitterschap van de partij terug te trekken. Hij weigerde dit evenwel want hij beseft dat hij te oud is geworden om, indien hij ooit leider van de partij wenst te worden, zich nog lang in de wachtkamer op te houden. De schrik voor de weerslag van de verkiezing van Benn op de publieke opinie heeft op het laatste ogenblik bepaalde vakbondsafgevaardigden op het congres van Blackpool ertoe gebracht toch maar voor zijn tegenkandidaat Dennis Healey te stemmen, en zo aan Healey een nauwe meerderheid te geven. Dit betekent geenszins dat Dennis Healey ervan verzekerd is na het aftreden van Foot het leiderschap te verwerven, want Benn kan elk jaar zijn greep naar het vice-voorzitterschap vernieuwen (14). De positie van Healey kan onderwijl verder verzwakken door de desertie van gematigde Labour-parlementsleden naar de SDP. Immers, doordat de linkse afgevaardigden erin geslaagd zijn op een vorig congres vast te leggen dat de lokale partijafdelingen de kandidatuur voor de kiesdistricten die gelegen zijn binnen hun gebied, moeten aanvaarden, blijft er voor de rechtse Labour-parlementsleden die zijn opgescheept met een lokale afdeling waarin linkse fanatici de boventoon voeren, niets anders over dan naar de SDP te deserteren.

Door de verkiezingen voor het partijbureau te Blackpool werd evenwel de linkse meerderheid in dit bureau verbroken. Vele rechtse Labour-parlementsleden koesterden de hoop dat op een volgend congres de bevoegdheden van de lokale afdelingen bij het benoemen van de kandidaten opnieuw zullen wor-

den afgezwakt. Indien dit evenwel niet geschiedt op het congres van 1982 zullen velen naar de SDP overstappen. Onderwijl wordt door leiders van de Britse vakbonden en vertegenwoordigers van de partij een reeks voorstellen uitgewerkt die de basis zouden moeten vormen voor het Labour-verkiezingsplatform. Hierin is een aantal maatregelen voorzien zoals opheffing van het Hogerhuis, terugtrekking uit de EG, verlaging van de wisselkoers van het pond sterling om de import af te remmen, uitbreiding van de overheids-schuld, het in omloop brengen van opgepotte spaargelden en vooral het invoeren van een weeldebelasting om de overheidsinkomsten te verhogen (15).

Algemeen mag worden verwacht dat indien Labour zijn programma niet kan matigen deze partij weinig zetels zal verwerven buiten zijn traditionele vestingen in Centraal- en Noord-Engeland en in Schotland en Zuid-Wales. De grote meerderheid van de traditionele Labourkiesers in andere districten waar de Labourkandidaat bij de verkiezingen van 1979 werd verslagen of slechts een zeer nauwe overwinning behaalde, zouden voor de SDP stemmen. Omdat ook een groot deel van de ontevreden conservatieve kiezers naar de centrumpartij (de liberalen of de SDP) zullen overschakelen is de kans groot dat een coalitie van liberalen en SPD meer zetels behaalt dan de conservatieve partij.

Een voorproefje van deze ontwikkeling gaven twee tussentijdse verkiezingen. Bij de in juli 1981 in het kiesdistrict Warrington, een traditionele Labourburcht, gehouden verkiezingen behaalde de kandidaat van de Labourpartij slechts een nauwe overwinning. Roy Jenkins kreeg als kandidaat van de SDP 42,2% van de stemmen, en de conservatieve kandidaat verwierf zo weinig stemmen dat hij zijn inzet verloor. Bij de tussentijdse verkiezingen van 22 oktober 1981 te Croydon, een voorstad van Londen, behaalde de kandidaat van de liberale partij, William Pitt, die de steun genoot van de SDP, 40% van de stemmen tegen 30,5% voor de conservatieve kandidaat, en slechts 26% voor de Labourkandidaat. In 1979 hadden de conservatieven de zetel veroverd met 49,4% van de stemmen tegen 40,1% voor Labour en slechts 12,05% voor de liberalen (16). Aan het adres van de Labourpartij is dit een duidelijke waarschuwing dat deze zonder een uitgesproken ruk naar het centrum niet moet rekenen op een verkiezingsoverwinning. Voor de conservatieven is de uitslag minder rampzalig dan ze hadden verwacht. De uitslag wijst er evenwel op dat indien mevrouw Thatcher haar populariteit niet kan verhogen een groot aantal marginale zetels voor de conservatieven verloren zullen gaan. Groot-Brittannië zal dan een parlement kennen met drie ongeveer even sterke blokken.

De reacties in de conservatieve partij op de politieke ontwikkelingen

Geen enkele partij wil een politiek volgen die lijnrecht leidt naar een nederlaag bij de volgende verkiezingen. Naarmate de resultaten van het monetaire beleid langer en langer op zich laten wachten, en onderwijl de werkloosheid en ook de ontevredenheid bij de bevolking toenemen, wordt binnen de partij de druk groter om naar een ander beleid over te schakelen. Dit kwam reeds duidelijk tot uiting bij het indienen van de begroting van 1981-1982 door de minister van Financiën. Het Ministerie van Financiën had berekend dat indien de belastingschalen worden aangepast aan de inflatie en de indirecte belastingen constant worden gehouden, de behoefte tot lenen van de overheid zou oplopen van £ 13,5 mrd. in 1980-1981 tot £ 15 mrd. in 1981-1982: precies het dubbele van de £ 7,5 mrd. van het vorige jaar. Om het tekort tot £ 10,5 mrd. terug te brengen werden de indirecte belastingen in sterkere mate verhoogd dan met het oog op de inflatie was verantwoord, en werden de schalen van de inkomstenbelasting niet aan de inflatie aangepast (17).

Hoewel Howe dus ten opzichte van zijn oorspronkelijke plan voor £ 3 mrd. extra netto uitgaven toestond, leidde zijn begroting, ook in de geleerden van de conservatieve partij, tot heel wat verzet. Vooral de afgevaardigden van de landelijke kiesdistricten protesteerden, omdat de stijging van de belasting op benzine vooral de inwoners van die districten treft aangezien deze het meest zijn aangewezen op de auto. Van buiten de partij kwam er ook scherpe kritiek van vertegenwoordigers van de industrie, een veeg teken voor een conservatieve regering die normaal gesproken door de industriëlen wordt ondersteund. Howe werd onder meer verweten dat hij door zijn restrictieve monetaire politiek de koers van het pond sterling en de rentevoeten opdrijft, zodat bedrijven die moeten exporteren worden geconfronteerd met lage exportopbrengsten in ponden en hoge interestlasten (18).

Mevrouw Thatcher moest concessies doen om de industriëlen te sussen. In juni 1981 werden twee plannen ontworpen door tegenstanders van het restrictieve

14) Perpetual Benn, Dennis Healey has a long, all-too familiar fight ahead of him. Has he the stomach for it? *The Economist*, 30 mei 1981, blz. 15.

15) L. Owen, Tap on private savings proposed in Labour's strategy for reflation, *Financial Times*, 4 augustus 1981, blz. 6.

16) Some sums about Warrington, *The Economist*, 25 juli 1981, blz. 23.

17) A budget with few friends, *The Economist*, 14 maart 1981, blz. 21.

18) J. Elliot, Industrialists say conservative policies have prevented growth, *Financial Times*, 13 mei 1981, blz. 10.

beleid binnen haar kabinet: een elektrificatieplan voor de spoorwegen en een breder subsidiëeringsplan voor de steenkolenmijn. De goedkeuring van dergelijke plannen zal andere ministers ertoe kunnen aanzetten op hun beurt projecten voor te stellen die de uitgaven verhogen (19). Mevrouw Thatcher wordt hierdoor geconfronteerd met een toenemende samenwerking onder de ministers van haar kabinet die projecten die de werkgelegenheid verhogen, maar ook de geldhoeveelheid uitbreiden. Regelmatig samen met sir Geoffrey Howe in de minderheid gesteld, zag ze zich verplicht in september 1981 enkele ministers te ontslaan en hen te vervangen door overtuigde aanhangers van de voortzetting van het monetaire beleid. Hierdoor stelde ze zich evenwel bloot aan het verwijt haar eigen zin door te drijven terwijl de feiten er duidelijk op wijzen dat haar politiek naar de afgrond leidt. Naarmate het congres van de conservatieve partij te Blackpool in oktober 1981 naderde, werd de kritiek scherper. Edward Heath, een uitgesproken vijand van mevrouw Thatcher, viel haar politiek aan in een rede te Manchester. Een groep van twaalf jonge conservatieve parlementsleden publiceerde een pamflet onder de titel *Changing year* waarin werd gepleit voor £ 5 mrd. nieuwe uitgaven voor openbare werken, en £ 2 mrd. vermindering van de sociale lasten der bedrijven (20). Een volledige breuk dus met de monetaire politiek en een overschakeling naar een keynesiaans beleid. Op het congres van de conservatieve partij vermeden deze critici aan het publiek de indruk te geven van grote verdeeldheid binnen de partij en lieten zij aan mevrouw Thatcher toe haar restrictiebeleid nogmaals te verdedigen, zonder dat vanuit het congres dit beleid werd aangevallen.

Reeds op de eerste vergadering van het kabinet na het congres moest mevrouw Thatcher evenwel een nieuwe nederlaag slikken. De recessie heeft tot zo'n daling van de inkomsten en stijging van de uitgaven (o.m. voor werkloosheid) geleid dat het voor 1981-1982 geplande tekort zal worden overschreden. Ook in 1982-1983 en 1983-1984 zullen de financieringsbehoeften van de overheid de geplande bedragen overtreffen. Voor 1982-1983 aanvaardde het kabinet dat van de £ 7 mrd. waarmee het werkelijke tekort waarschijnlijk het geplande zal overtreffen, slechts £ 3,5 mrd. zal worden uitgespaard door vermindering van de uitgaven en het niet doorvoeren van geplande verminderingen van belastingen en sociale-zekerheidsbijdragen. Dit betekent dat het tekort van 1981-1982 tot 1982-1983 zal toenemen in plaats van te verminderen met 1,6% zoals oorspronkelijk voorzien. Howe zal niet veel minder uitgeven dan destijds was voorzien door de regering van Callaghan, die door de conservatieven van spijzucht werd beschuldigd. Dit alles wijst erop dat in feite mevrouw

Thatcher geleidelijk aan verplicht wordt haar restrictieve monetaire beleid prijs te geven. Naar gelang de verkiezingsdatum nadert zal de druk van haar partij om door hogere uitgaven en vermindering van bepaalde belastingen allerlei groepen die traditioneel voor de conservatieven stemmen te bevredigen, sterker worden. Voor beperking van de groei van de geldhoeveelheid zal dan weinig ruimte blijven. Wel zal de regering trachten de inflatie te verlagen door de lonen stelselmatig met een geringer percentage te verhogen dan de stijging van de kosten van het levensonderhoud, m.a.w. ze zal veeleer de „cost push“- dan de „demand pull“-inflatie bestrijden, erop rekenend dat laatstgenoemde zelfs bij sterkere uitbreiding van de geldhoeveelheid voldoende wordt afgeremd door de laagconjunctuur in de wereldeconomie.

De nieuwe eerste secretaris van de schatkist, Leon Brittan, een overtuigde aanhanger van mevrouw Thatchers politiek, heeft in een interview met een journalist van de *Financial Times* verklaard dat het Britse volk nu wel beseft dat het noodzakelijk is gedurende enkele jaren de loonsverhogingen te beperken tot cijfers die lager zijn dan de stijging van de kosten van het levensonderhoud (21). De St. James Group, een studiegroep van leidende Britse industriële, commerciële, en financiële maatschappijen, voorziet trouwens voor de periode van midden 1981 tot de lente 1983 stijgingspercentages van de lonen die regelmatig 2% per jaar lager zijn dan die van de consumptieprijzen. Laatstgenoemde percentages zouden in de loop van 1982 licht toenemen en dan dalen tot 10%. Vaneen vlotte terugkeer naar een inflatiepercentage van minder dan 20% is volgens deze voorspelling geen sprake. Erger, de import zou snel groeien bij stagnerende export. De de-industrialisatie van het Verenigd Koninkrijk zou doorgaan, het VK zou meer en meer een land worden dat voor het dekken van het tekort op zijn handel in industriegoederen moet rekenen op uitvoer van energieproducten (22). Rijst de vraag wat er zal gebeuren als na 1985 de olie-uitvoer geleidelijk moet verminderen, om de behoefte voor binnenlandse consumptie voor de komende decennia veilig te stellen.

Besluit

Het ziet ernaar uit dat mevrouw Thatcher, die steeds blijk heeft gegeven van politieke „feeling“, de komende maanden haar restrictieve monetaire beleid zal verzachten, doch op zo'n manier dat ze niet haar gezicht verliest. Ze kan er nl. op hopen dat, indien ze uiteindelijk toch enkele belastingverlagingen doorvoert en door beperking van de loonsverhogingen de stijging van de kosten van het levensonderhoud afremt, het grootste deel van de zelfstandigen (onder meer de landbouwers en kleinhandelaar) en

van de nieuwe middenklassen (technici, beamtben) de conservatieve partij trouw zal blijven. Dit geldt vooral indien de samenwerking tussen de SDP en de liberalen moeilijker verloopt dan voorzien en de Labourpartij niet losgeraakt uit haar innerlijke verscheurdheid. In dat geval zou de conservatieve partij het grootste deel van haar zetels in zuidelijk en zuidoostelijk Engeland behouden en door de vorming van een coalitieregering met de liberalen over een parlementaire meerderheid kunnen beschikken.

De leider van de liberale partij, Mr. Steel, denkt er anders over en wil een hechte samenwerking met de SDP. Door in de diverse kiesdistricten telkens slechts één kandidaat van één van de twee partijen voor te dragen zou de coalitie bij de volgende verkiezingen in een groot aantal kiesdistricten de conservatieve afgevaardigde uit het zadel te lichten. Of evenwel de liberale kiescomité's overall waar hun dat wordt gevraagd, bereid zijn af te zien van het stellen van een eigen kandidaat ten voordele van een kandidaat van de SDP is geenszins zeker. De samenwerking tussen de SDP en liberalen zal dus nog niet zo gemakkelijk verlopen als nu door de meeste waarnemers wordt verwacht (23). Dit geeft mevrouw Thatcher een kans om aan een catastrofale verkiezingsuitslag in 1983 of 1984 voor haar partij te ontsnappen. Staan in een kiesdistrict een liberale en een SDP-kandidaat tegenover elkaar, dan kan de conservatieve partij de kiezers uit de middengroepen ervan trachten te overtuigen dat geen van beide kandidaten enige kans maakt en een stem voor de liberalen of voor de SDP een stem is voor de Labourpartij. Een conservatieve overwinning, ook in 1983 of 1984, blijft mogelijk. Dat, indien nodig, het restrictieve monetaire beleid hieraan opgeofferd wordt, is bijna een zekerheid. De vraag is alleen maar wanneer mevrouw Thatcher het opportuun zal achten de grote draai te maken.

G. Vandewalle

19) 1984 claims a seat at the cabinet-table, *The Economist*, 20 juni 1981, blz. 68.

20) When Tory alarm bells ring, *The Economist*, 10 oktober 1981, blz. 29.

21) D. Marsh, Brittain takes up the stick of tax increases, *Financial Times*, 12 oktober 1981, blz. 4.

22) Stuck in the slow lane, the St. James Group forecast, *The Economist*, 24 oktober 1981, blz. 40.

23) Only one can play, *The Economist*, 7 maart 1981, blz. 13-14 en Social democrats marriage contract, *The Economist*, 23 mei 1981, blz. 35.